

היחס בין מעשר שני לבין קדשים קלים, ובין תרומה לקדשי קדשים

ראשי פרקים.

1. מטרת השיעור.
2. ראייה מדברי ר' טרפון בגמ' בפסחים להשוואה בין תרומה לקדשי קדשים.
3. ההקבלות שישנן בין מעשר שני לבין קדשים קלים.
 - א. רמת הבעלות של מעשר שני ושל קדשים קלים. מעשר שני ממון גבוה או ממון הדיוט.
 - ב. קדשים קלים ממון גבוה או ממון הדיוט, ובאור שיטת הרמב"ם.
 - ג. זמן היוצרות מעשר שני ביחס לזמן היוצרות אמורין בקדשים קלים. דיני מעילה בקדשים קלים.
 - ד. בשר ואמורי קדשים קלים שיצאו לפני זריקת דמים (ובאור שיטת הרמב"ם). סוגית שלמים שהזיקו בבבא קמא.
 - ה. זמן היוצרות מעשר שני.
4. ההקבלות שישנן בין תרומה לבין קדשי קדשים.
 - א. זמן היתר הבשר בקדשים קלים ביחס לזמן היתר אכילת תרומה לכהנים בתרומה. דיון ביסוד איסור אכילת טבל.
 - ב. זמן היוצרות בשר בקדשי קדשים. דיני מעילה בקדשי קדשים.
 - ג. דין יציאת בשר פרים ושעירים הנשרפים לפני זריקת דמים (ובאור שיטת הרמב"ם).

1. מטרת השיעור.

במערכת המקדש בקדשי מזבח, מצינו שתי רמות של קדושה המהוות שני סוגי קדושה, האחת קדשים קלים והשניה קדשי קדשים. אנסה להסביר את ההבדל המהותי, שישנו בין קדשי קדשים לקדשים קלים, ואת ההבדל המהותי, שיש בין תרומה ומעשר שני. אנסה להראות, שישנה הקבלה בין קדשי קדשים וקדשים קלים, ובין תרומה ומעשר שני.

2. ראייה מדברי ר' טרפון בגמ' בפסחים להשוואה בין תרומה לקדשי קדשים.

כפתיחה לדין כדאי להזכיר את דברי ר' טרפון בגמ' בפסחים (ע"ב ע"ב), וז"ל:

"מעשה בר' טרפון שלא בא אמש לביהמ"ד. לשחרית מצאו רבן גמליאל, אמר לו: מפני מה לא באת אמש לבית המדרש? אמר לו: עבודה עבדתי. אמר לו: כל דבריך אינן אלא דברי תימה, וכי עבודה בזמן הזה מנין? אמר לו: הרי הוא אומר: 'עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת' - עשו אכילת תרומה בגבולין כעבודת ביהמ"ק".

אם נדייק בדברי ר' טרפון ההשוואה היא בין אכילת תרומה לעבודת ביהמ"ק, ולא לאכילת קדשים קלים הנאכלים בירושלים.

3. ההקבלות שישנן בין מעשר שני לבין קדשים קלים.

א. רמת הבעלות של מעשר שני ושל קדשים קלים.
מצינו מחלוקת תנאים בדין מעשר שני, בין ר' מאיר לר' יהודה, האם מעשר שני ממון גבוה או ממון הדיוט, וכן מצינו מחלוקת תנאים בין ר' יוסי הגלילי לרבנן, האם קדשים קלים ממון גבוה או ממון הדיוט. עצם המחלוקת, הן בקדשים קלים והן במעשר שני, פותחות פתח להשוואה בין השניים, אולם, בהמשך נראה גם הקבלה באופי הדין של ממון גבוה במעשר שני ובקדשים קלים.

מעשר שני ממון גבוה או ממון הדיוט.

בגמ' בכמה מקומות¹ מובא, שנחלקו ר' יהודה ור' מאיר האם מעשר שני ממון גבוה או ממון הדיוט, ר' יהודה סובר שמעשר שני ממון הדיוט, ולעומתו ר' מאיר סובר שמעשר שני ממון גבוה.

בגמ' מצינו כמה תחומים בהם יש נ"מ, האם מעשר שני ממון גבוה או ממון הדיוט. אפשר לחלק את התחומים לשתי קבוצות עיקריות:

א. אי יכולת לבצע פעולות ממוניות במעשר שני - בגמ' בקידושין מבוארת מחלוקת ר' יהודה ור' מאיר בדף נ"ב ע"ב, כמחלוקת במעמדו של מעשר שני, וז"ל הגמ': "המקדש ... במעשר שני בין שוגג בין מזיד - לא קידש דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר: בשוגג - לא קידש, במזיד - קידש". וכן נ"מ האם ניתן לתת מעשר שני במתנה. במשנה ובתוספתא בריש מסכת מעשר שני מובא התחום הזה בסתמא ולא מוזכר שנחלקו בזה ר' מאיר ור' יהודה. הרמב"ם בהלכות מעשר שני פ"ג הי"ז סכם את התחום הזה, וז"ל: "מעשר שני ממון גבוה הוא, שנאמר: 'לה' הוא'. לפיכך אינו נקנה במתנה אלא אם כן נתן לו הטבל, והמקבל מפריש את המעשר. ואין מקדשין בו את האשה, ואין מוכרין אותו, ואין ממשכנין אותו, ואין מחליפין אותו, ואין מרהינין אותו". וכן פסק הרמב"ם בפרק ה' הלכות אישות ה"ה.

ב. בגמ' בפסחים¹ ובגמ' בסוכה¹ מובא שביחס לדינים שישנו דין "לכם", למאן דאמר

1. קידושין כ"ד ע"א, נ"ב ע"ב, ג"ד ע"ב, בבא קמא ס"ט ע"ב, סוכה ל"ה ע"א, פסחים ל"ז ע"ב, בבא מציעא צ' ע"א, סנהדרין קי"ב ע"ב, מנחות פ"ב ע"א.

מעשר שני ממון גבוה, לא ניתן לצאת ידי חובה במעשר שני, אם צריך דין ממון. הדינים בהם מדובר הם אתרוג, מצה וחלה.

בסוגיה בסוכה מובאת מחלוקת אמוראים, האם אכן לר' מאיר לא יוצאים ידי חובה בדברים שצריך דין "לכם". פשוט המשנה בסוכה בדף ל"ד ע"ב, שמעיקר הדין ניתן לצאת ידי חובה במעשר שני בירושלים. שורש מחלוקת האמוראים האם צריך דין ממון או שצריך היתר אכילה, וז"ל הגמ' בסוכה דף ל"ה ע"א:

"של ערלה פסול: מ"ט? פליגי בה ר' חייא בר אבין ור' אסי: חד אמר - לפי שאין בה היתר אכילה, וחד אמר - לפי שאין בה דין ממון... אלא בהיתר אכילה כו"ע לא פליגי דבעינן, כי פליגי בדין ממון: מר סבר - היתר אכילה בעינן, דין ממון לא בעינן, ומר סבר - דין ממון נמי בעינן.

מאי בינייהו? איכא בינייהו מעשר שני שבירושלים אליבא דר' מאיר, למ"ד לפי שאין בה היתר אכילה - הרי יש בה היתר אכילה, למ"ד לפי שאין בה דין ממון - מעשר שני ממון גבוה הוא. תסתיים - דר' אסי דאמר לפי שאין בה דין ממון, דא"ר רב אסי: אתרוג של מעשר שני - לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט, לדברי חכמים אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט, תסתיים. גופא - אמר רב אסי: אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט, לדברי חכמים אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט. מצה של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, לדברי חכמים אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. עיסה של מעשר שני לדברי ר' מאיר פטורה מן החלה, לדברי חכמים חייבת בחלה...".

בסוגיה בפסחים בדף ל"ז מובאת רק דעת רב אסי, וכן מפורש בברייתא בגמ' בסנהדרין דף קי"ב ע"ב, שעיסה בירושלים אליבא דר' מאיר פטורה מן החלה, וז"ל הסוגיה בסנהדרין:

"(תנן) [תניא] התם: עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר' מאיר, וחכמים - מחייבין. אמר רב חסדא: מחלוקת במעשר שני בירושלים, דר' מאיר סבר מעשר שני ממון גבוה הוא, ורבנן סברי ממון הדיוט הוא, אבל בגבולין - דברי הכל פטור".

הרמב"ם הכריע להלכה בפ"ו הלכות תמץ ומצה ה"ח: "וכן יוצאים במצה של מעשר שני בירושלים", וכן בפ"ח הלכות לולב ה"ב: "ושל מעשר שני בירושלים לא יטול שמא יכשירו לטומאה, ואם נטל - כשר", וכן בפ"ו הלכות בכורים ה"ד: "עיסה של מעשר שני בירושלים וכו' חייבין בחלה", וכן בפ"ה הלכות בכורות ה"ט: "הלוקח בהמה ממעות מעשר שני בירושלים חייבת בבכורה". נושאי כליו של הרמב"ם התחבטו בשיטתו, שהרי הרמב"ם פסק במפורש כר' מאיר, שמעשר שני ממון גבוה הוא, ואעפ"כ הכריע שבירושלים יוצאים ידי חובה מצה, וכן אם נטל אתרוג של מעשר שני בירושלים יצא, וכן מתחייב בחלה בעיסת מעשר שני בירושלים, ומתחייב בבכורה.

הדרך הפשוטה ביותר במישור הפסק היא דרכו של המהר"י קורקוס בהלכות ביכורים פ"ז ה"ד, שהרמב"ם הכריע כדעת ר' חייא בר אבין בסוגיה בסוכה נגד דעת רב אסי בסוגיה

בסוכה ובפסחים, ונגד פשט הברייתא ודברי רב חסדא בגמ' בסנהדרין, וכן ה"כסף משנה" על אתר אימץ את גישתו של המהר"י קורקוס (עיין עוד במהר"י קורקוס ובעוד מפרשים עוד זרכים לישוב דעת הרמב"ם, ברם ברור שזוהי דרך המלך בהבנת שיטת הרמב"ם). יש להוסיף שבדרך כלל דרכו של הרמב"ם במישור הפסק, שלא להוציא את המשנה מפשטותה וממסקנתה, ומפני שברור שפשט המשנה, שיוצאים ידי חובת אתרוג מעשר שני בירושלים, ודוחק לצמצם את המשנה נגד דעת ר' מאיר, לכן הרמב"ם הכריע כדעת ר' חייא בר אבין. אולם יש מקום לשאול מה היא הסברה, שיוצאים ידי חובת אתרוג מעשר שני, והרי אליבא דר' מאיר הוא איננו ממון שלך, והרי לא מצינו מאן דאמר החולק על דין "לכם", וממילא שיטת ר' חייא בר אבין צ"ע מדוע לא צריך דין ממון.

נלענ"ד שיש לחלק בין שני סוגי ממון גבוה. קדשי בדק הבית הם ממון גבוה וקדשי מזבח הם ממון גבוה. נראה, ששונה דין ממון גבוה של קדשי מזבח מדין ממון גבוה של קדשי בדק הבית (אי"ה נקדיש לנושא זה שיעור בפני עצמו). הקדושה שבקדשי בדק הבית נוצרת מנקודת מוצא של בעלות הוזה לבעלות ההדיוט והתוצאה היא קדושה. רכוש הגבוה הוא קדוש. בעלות הגבוה בקדשי בדק הבית זהה בהגדרתה באופן מוחלט לבעלות ההדיוט, וממילא בעלות גבוה שוללת כל זיקה של בעלות להדיוט, מפני שהם תרתי דסתרי, או שהגבוה בעלים או שההדיוט בעלים. קדשי מזבח, בניגוד לקדשי בדק הבית, נוצרים מנקודת מוצא של ההקדשה, שאיננה קשורה באופן ישיר לבעלות, והבעלות היא רק תוצאה. קדשי מזבח קדושים מצד יעודם, שהוא לעלות על המזבח, בנקודה זאת ישנו דמיון למעשר שני, הקדוש בגלל יעודו היחודי – להאכל בירושלים לפני ה'.

לאור הבנת קדושת מעשר שני בדומה לקדושת קדשי מזבח, אפשר להבין, שהמונח ממון גבוה במעשר שני הוא תולדה מיעודו היחודי של מעשר שני, וממילא אין סתירה בין זיקה ממונית שיש לבעלים לבין המונח ממון גבוה. אין סתירה, שמעשר שני מוגדר כ"לכם" ביחס לאותם תחומים שצריך "לכם", ובכל זאת מוגדר כממון גבוה.

בהגדרת בעלות ישנם שני תחומים: האחד עצם ההגדרה למי שייך הדבר, והתחום השני הוא בטוויי הבעלות, שהם יכולת שמוש בחפץ לכל מטרה ויכולת העברת הבעלות. אפשר להוכיח, שאי יכולת העברת הבעלות מהווה פגם בבעלות, מדברי ר' יוחנן בב"ק דף ס"ט ע"א האומר: "גזל ולא נתייאשו הבעלים – שניהן אינן יכולין להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו", "אינו ברשותו" מהווה פגם בבעלות (יש להאריך את הדיון בקניני גזילה ובאינו ברשותו, וכבר דנו בזה רוב גדולי האחרונים, ואכמ"ל). מעשר שני אכן נמצא בזיקה ביחס לבעלים, וניתן להגדירו כ"לכם", אולם בגלל צמצום יכולת השימוש רק לאכילה בירושלים, ובגלל שאיננו יכול להעביר את הבעלות, פוקע מן החפץ דין ממון ביחס לדיני ממונות.

הוכחה נוספת לרמת הזיקה של מעשר שני לבעלים, מצינו בשיטת הרמב"ם בדין בכור מבהמה ממעות מעשר שני.

הרמב"ם בהלכות בכורות פ"ה ה"ט פסק: "הלוקח בהמה ממעות מעשר שני בירושלים, חייבת בבכורה...". ה"כסף משנה" על אתר מבאר, שמקורו של הרמב"ם הוא מירושלמי פ"ק דמעשר שני ה"ב. בירושלמי שם תלו את דין בכור מבהמה ממעות מעשר שני במחלוקת התנאים האם קדשים קלים ממון גבוה או ממון הדיוט, וז"ל הירושלמי:

"ר' יוסי בשם ר' יוחנן: בהמת מעשר שני בירושלים – כר' מאיר פטורה מן הבכורה, כר' יהודה חייבת בבכורה...".

הרי"ט אלגזי בהלכות חלה (אות ב' ד"ה "והנה הר"ם") הקשה על ה"כסף משנה", שהרי הרמב"ם הכריע שמעשר שני ממון גבוה, ואם כן לא רק שאין ראייה מן הירושלמי אלא שהירושלמי עומד בניגוד לפסק הרמב"ם, עיין שם שהאריך בבירור דברי הירושלמי. הרי"ט אלגזי שם מתרץ על ידי הדמיון בין דין "לכם" המתקיים במעשר שני לבין שיטת הרמב"ם בככור מבהמת מעשר שני, וז"ל שם: "ואולם לפי מה שהעלה מרי"ק ובהלכות ביכורים לענין חלה, דס"ל להר"ם דהלכה כר' חייא, דאמר דהיתר אכילה בעינן ודין ממון לא בעינן, ומשור"ה ס"ל דבין באתרוג דבעינן 'לכם', ובין במצה וחלה יוצאים, כמה שכ' בירושלמי אפילו לר' מאיר ד'לכם' קרינן ביה ו'עריסותיכם' קרינן ביה, כיון דאית להו היתר אכילה א"כ לק"מ פסק הרמב"ם לענין בכור דכתב דבהמת מעשר שני חייבת בבכורה, דאע"ג דכתיב 'וכל מקנך תזכר' דמיניה ילפינן דבהמת הקדש פטורה מן הבכורה, כדאמרינן בתוספתא דבכורות ומעשר שני ממון גבוה ובהמת הקדש חשיבה, מ"מ כיון שהיתר אכילה יש בו קרינן ביה: 'וכל מקנך' כענין 'לכם' דאתרוג ו'עריסותיכם' דחלה...". ועיין עוד ב"מנחת חינוך" מצות קידוש בכורות (ד"ה "ועיין עוד בר"מ"), שאימץ את שיטת הרי"ט אלגזי בביאור דעת הרמב"ם.

את הזיקה של מעשר שני לבעלים אפשר לראות בסוגיה בפרק "מרובה" בדה"פ ס"ט ע"ב, האומרת: "...לאו אמר ר' מאיר מעשר ממון גבוה הוא, ואפילו הכי לענין פדיה אוקמיה רחמנא ברשותיה דכתיב...". את גזה"כ, ש"אוקמיה ברשותיה" לענין פדיה ניתן להבין בשני אופנים:

האחד לפי דרכנו, שמעשר שני מוגדר כ"לכם", ואם כן, ברור מדוע ניתן לפדותו אע"פ שאין דין ממון.

והאופן השני שזו היא גזה"כ המאפשרת את הפדיה, אבל אכן מעשר שני ממון גבוה, ואינו שייך כלל לבעלים אלא לגבוה, כפשט המילים "ממון גבוה".

נראה, שנחלקו הראשונים בהבנת גזה"כ ש"אוקמיה רחמנא ברשותיה" לענין פדיה. רש"י על אתר מפרש: "מאן תנא צנועין ר' מאיר. דאמר בקדושין מעשר ממון גבוה הוא, דכל היכא דאיתיה למעשר לאו דידיה הוא אלא דגבוה, ולענין פדיה אוקמיה ברשותו". מרש"י משמע, שאכן ממון גבוה עומד בעימות עם זיקה של בעלות לבעלים, ולכן אומר רש"י: "לאו דידיה הוא".

אולם מתוס' בדיונו בסוגיה בדה"פ ס"ח ע"ב, המדמה את דין צנועין, שמחליין דבר שאינו ברשותו, לדין הקדש דבר שאינו ברשותו, אפשר להוכיח כדרכנו. וז"ל תוס': "וא"ת והיכי מדמי הקדש לחילול שכמו שיכול לחלל מה שביד חבירו כן יכול להקדיש, והלא אע"פ שאין יכול להקדיש פירות של חבירו יכול לחלל הקדש של חבירו, כדמשמע בריש האשה רבה (יבמות דף פ"ח ע"א) דקאמר אי קדושת דמים משום דבידו לפדותו ואי קדושת הגוף אי דידיה כו', משמע דבקדושת דמים אין חילוק בין דידיה לחבריה? וי"ל דלא דמי דהקדש מאחר שהוקדש יצא מרשות בעלים, וכמו שהבעלים יכולין לפדותו כמו כן אחר, אבל כרם רבעי, אע"ג דממון גבוה הוא מ"מ הבעלים זכאים לאוכלה בירושלים".

הגרי"ד סולוביצ'יק הביא ראייה, מהתוספתא בפרק ה' הי"ב מסכת מעשר שני, שמעשר שני לא יצא מרשות הבעלים, וז"ל התוספתא:

"המקדיש מעשר שני - הרי זה פודה על מנת ליתן להקדש את שלו, ולמעשר שני את שלו".

וכן הרמב"ם בפ"ג הלכות מעשר שני הכ"ה פוסק: "המקדיש מעשר שני שלו לבדק הבית - הרי זה פודה אותו מי שפודהו על מנת ליתן להקדש את שלו ולמעשר שני את שלו". לפי דרכנו מכיון שבהקדש בדק הבית הקדושה היא תוצאה מן הבעלות, אין סתירה בין קדושת מעשר שני ובין קדושת בדק הבית. קדושת בדק הבית נתפסה מפני שמעשר שני מוגדר כ"לכם" ואעפ"כ צריך לפדות. בניגוד למכירה להדיוט הפוגמת ביעוד מעשר שני, קדושת בדק הבית המאפשרת פדיון איננה פוגמת ביעוד מעשר שני.

לפי דרכנו מובנת היטב הסוגיה במסכת מנחות דף פ"ב ע"א, התולה את דין מתפיס מעות מעשר שני לשלמים, במחלוקת התנאים אם מעשר שני ממון גבוה או ממון הדיוט, וז"ל הגמ' שם:

"אמר ר' אמי: המתפיס מעות מעשר שני לשלמים לא קנו שלמים. מאי טעמא? דלא אלימא קדושת השלמים למיחל אקדושת מעשר שני... איתמר - המתפיס מעות מעשר שני לשלמים ר' יוחנן אמר: קני, ר"א אומר: לא קני. ואליבא דר' יהודה דאמר מעשר ממון הדיוט הוא, דכולי עלמא לא פליגי דקני, כי פליגי אליבא דר' מאיר דאמר מעשר ממון גבוה הוא: מאן דאמר לא קני - כר' מאיר, ומאן דאמר קני - כיון דמעשר קרי ליה שלמים כי מתפיס ליה נמי תפיס..."

כל דין ממון גבוה במעשר שני הוא תולדה של קדושת היעוד, ואם כן השאלה העומדת בפנינו היא, האם קדושת מעשר שני סותרת קדושת שלמים, וכלשון הגמ': "דלא אלימא קדושת שלמים למיחל אמעשר". אם קונה בכסף מעשר שני קרבן שלמים ברור, שהקדושה נתפסת מפני שזוהי מצותו, ברם אם מתפיס כסף לקרבן שלמים ישנו פגם ביעודו של מעשר שני המתואר בתורה: "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן". צמצום הכסף על ידי התפסת המעות לשלמים פוגם ביעוד מעשר שני לאכילה "בכל אשר תאוה נפשך", קניית קרבן שלמים בכסף מעשר שני היא קיום מצות מעשר שני.

הגרי"ד סולוביצ'יק (קובץ חידושי תורה עמוד פ"ו) באר מדוע גם דיני קודש של מעשר שני תלויים במחלוקת ר' מאיר ור' יהודה, כפי שמבואר בסוגיה במנחות, וז"ל: "ואשר מוכח מזה, דבהלכה זו, אם מעשר שני ממון גבוה או ממון הדיוט, תרי דינים נפרדים וחלותים שונות נאמרו: א. בנוגע לדיני ממונות ולהלכות בעלים של החפצא. אם הוא שלו או של גבוה; ב. בעצם חלות הקדושה ושם קודש של מעשר שני, דאם הוא ממון הדיוט, כל חלות קדושתו היא רק קודש של ניתן למצות וכמו תרומה ושביעית, דהו ג"כ חפצא של קודש; משא"כ אם הוא ממון גבוה, ישנה במעשר שני, חוץ דין קודש של ניתן, חלות קדושה בפ"ע, והוא חפצא של קודש של ממון גבוה. ודין ממון גבוה שייך גם בעצם חלות קדושתו ושם קודש שלו. היוצא מדברינו אלה, דר' מאיר ור' יהודה חולקים לא רק בדיני ממון של מעשר שני, אלא גם בכל חלותו ושם קודש דידיה, דלר"י הוא רק שם קודש של ניתן למצותו, כמו למשל תרומה ושביעית, ולר"מ חל ביה שם קודש של גבוה. ונראה דכל דין סתירת קדושת

מעשר שני וקדושת שלמים נאמר רק בשם קודש של ממון גבוה, דחלות זו סותרת ומפקיע קדושת שלמים, משא"כ אם כל קדושת מעשר שני היא חלות קודש של ניתן למצותו, ממילא ליכא סתירה והפקעה בין קדושת ניתן למצותו לקדושת שלמים, ולא שאני מתרומה ושביעית, דחלה עליהן קדושת שלמים. וזהו דקאמרה הסוגיא, דלמ"ד ממון הדיוט הוא, לכו"ע קדושת שלמים חלה, וכל המחלוקת היא רק לר"מ, דסובר ממון גבוה היא".

לענ"ד אין כאן שני דינים אלא כל דיני ממונות של מעשר שני למ"ד מעשר שני ממון גבוה נובעים מהקדושה. ראה לכך, שאין כאן שני דינים אלא שדין ממון גבוה נובע מן הקדושה, ניתן לדייק מן הרמב"ם בפ"ה הלכות אישות ה"ד: "קדשה במעשר שני... אינה מקודשת לפי שאין לו לעשות בו שאר חפציו עד שיתחלל", ולכאורה הרמב"ם היה צריך לנמק שקדשה במעשר שני אינה מקודשת מפני שאינו בעלים על המעשר שני, שהרי הוא ממון גבוה וממילא אינה מקודשת, אלא ברור שלרמב"ם דיני הממונות הנובעים מדין מעשר שני ממון גבוה נובעים מקדושת היעוד ולא כמו בקדשי בדק הבית (עיין בהגרי"ד שם בהמשך דבריו שדקדק את הדיוק הזה מן הרמב"ם).

קדשים קלים ממון גבוה או ממון הדיוט, ובאור שיטת הרמב"ם.
בגמ' מצינו מחלוקת תנאים, האם קדשים קלים ממון גבוה או ממון הדיוט. בגמ' מצינו כמה תחומים בהם יש נפקא מינה האם קדשים קלים ממון גבוה או ממון הדיוט.

א. שבעת הפקדון - מקור דברי ר' יוסי הגלילי נאמרו בברייתא בתורת כהנים² המובאת בגמ' ככמה מקומות³, וז"ל הברייתא: "תניא - 'ומעלה מעל בה'⁴, לרבות קדשים קלים שהם ממון דברי ר' יוסי הגלילי". מפרש רש"י: "לרבות קדשים קלים. הא דכתיב 'בה' לרבות קדשים קלים - שאם הפקיד בהמת שלמים אצל חבירו וכפר ונשבע והודה - משלם קרן חומש ואשם, ואע"ג דבקדשי שמים אין נשבעין עליהם, כדגרסינן בפרק הזהב (דף נ"ו ע"א), בקדשים קלים נשבעין". הרמב"ם בפ"ב הלכות שכירות ה"א כתב, שאין נשבעין על ההקדשות, והרמב"ם לא מחלק שבקדשים קלים אפשר להשבע, כדעת ר' יוסי הגלילי. יוצא אפוא פשוט ההלכה ברמב"ם שפסק כרבנן.

ב. קידושי אישה בקדשים קלים - במשנה בקידושין דף ג"ב ע"ב שנינו: "המקדש בחלקו בין קדשי קדשים בין קדשים קלים - אינה מקודשת". ובגמ' על אתר מחלקים בהיקף הדין בין ר' יוסי הגלילי ורבנן, וז"ל הגמ': "נימא מתניתין דלא כר' יוסי הגלילי, דתניא - 'ומעלה מעל בה' לרבות קדשים קלים שהן ממון, דברי ר' יוסי הגלילי! אפילו תימא ר' יוסי הגלילי, כי קאמר ר' יוסי הגלילי - מחיים, אבל לאחר שחיטה - לא, מאי טעמא? כי קא זכו משולחן גבוה קא זכו. דיקא נמי דקתני: 'המקדש

2. ויקרא דבורא דחובה פכ"ב בשנוי מסוים מנוסח הברייתא בבבלי, עיין שם.

3. בבא קמא י"ב ע"ב, קידושין ג"ב ע"ב, בבא בתרא קכ"ג ע"ב, זבחים קי"ד ע"א, בכורות ג"ג ע"ב,

תמורה ח' ע"א.

4. ויקרא ה', כ"א.

בחלקו בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים – לא קידש, ש"מ". הרמב"ם בפ"ה הלכות אישות ה"ה פוסק: "כהן שקידש בחלקו מקדשי קדשים או מקדשים קלים – אינה מקודשת, מפני שלא הותרו אלא לאכילה בלבד". במבט ראשון נראה שהרמב"ם פסק שקדשים קלים ממון גבוה, ברם אם נדייק הרמב"ם דבר רק על כהן שקדש, ברם לא ברור מה הדין בישראל שקדש בחלק הבעלים בקדשים קלים. אם הדיוק שדייקנו ברמב"ם נכון, א"כ ישראל יוכל לקדש בחלק בעלים בקדשים קלים, ולכאורה פסק כר' יוסי הגלילי, ברם אם נאמר, שהרמב"ם פסק כרבנן, צ"ע מדוע במעשר שני לא יכול לקדש ואילו בקדשים קלים בחלק הבעלים יכול לקדש. ה"מנחת חינוך" מצווה נ"א ו"קרון האורה" במנחות⁵ הבינו שהרמב"ם פסק כר' יוסי הגלילי, וכשיטת תוס' בבבא קמא (י"ב ע"ב), שחלק בעלים מוגדר כממון הבעלים גם לאחר שחיטה, בניגוד לשיטת תוס' (בהמשך נבאר את מחלוקת הראשונים בסוגיה בבבא קמא).

ג. מכירת קדשים קלים – כברייתא בפסחים דף פ"ט ע"ב שנינו: "המוכר עולתו ושלמיו – לא עשה ולא כלום", ובגמ' שם דף צ' ע"א מעמידים את הברייתא שלא כר' יוסי הגלילי הסובר קדשים קלים ממון בעלים. הרמב"ם בפ"ד הלכות מעילה ה"ח פסק כברייתא: "המוכר עולתו ושלמיו – לא עשה כלום, ודין תורה שיחזרו המעות חולין כמו שהיו...". ואם כן בפשטות הרמב"ם פסק כרבנן.

ד. דיני נזיקין – שנינו במשנה בבבא קמא דף ט' ע"ב שרק בנכסים שאין בהם דין מעילה חייבים בתשלומי נזיקין. הגמ' בדף י"ב ע"ב מעמידה את המשנה אליבא דר' יוסי הגלילי, הסובר שקדשים קלים ממון הדיוט, ולכן בקדשים קלים שאין בהם מעילה אלא באימורים לאחר זריקת הדם, יש חיוב נזיקין. אבל לרבנן הסוברים שקדשים קלים ממון גבוה, אע"פ שאין דין מעילה, בכל זאת לא שייך חיוב תשלומים כדיני נזיקין. הרמב"ם בפ"ח הלכות נזקי ממון ה"א פסק: "וכל הקדשים שחייבין בהן מעילה אין בהם דין נזיקין". ולפי זה ברור שבקדשים קלים, שאין בהם מעילה אלא באמורים לאחר זריקת הדם, חייב בתשלומי נזיקין. לכאורה הרמב"ם כאן פסק כר' יוסי הגלילי.

ה. איסור מוקצה ונעבד – שנינו במשנה בזבחים ריש פרק ארבעה עשר: "פרת חטאת ששרפה חוץ מגתה, וכן שעיר המשתלח שהקריבו בחוץ – פטור, שנאמר: (ויקרא י"ז, ד'): 'ואל פתח אהל מועד לא הביאו' – כל שאינו ראוי לבא אל פתח אהל מועד אין חייבין עליו. הרובע, והנרבע, והמוקצה, והנעבד... שהקריבן בחוץ – פטור, שנאמר (ויקרא י"ז, ד'): 'לפני משכן ה' – כל שאינו ראוי לפני משכן ה' אין חייבים עליו'. בגמ' בזבחים דף קי"ג ע"א מובא דיון בשאלה מדוע זקוקים לשני הלימודים ולא ניתן ללמוד גם רובע, נרבע ומוקצה מהלימוד הראשון, וז"ל הגמ': "הרובע והנרבע: והא נמי תיפוק ליה מ'פתח אהל מועד'! בשלמא רובע ונרבע משכחת ליה דאקדשינהו

5. אמנם מצינו דיון באחרונים האם אמורין מחיים הם ממון גבוה או ממון הדיוט, אבל מסתבר שדינם כממון הדיוט. עיין הערה 23 באוצר מפרשי התלמוד על בבא קמא דף י"ב ע"ב. בהמשך נביא את עיקר שיטות הראשונים בסוגית שלמים שהזיקו בבבא קמא דף י"ג.

מעיקרא והדר רבעו, אלא מוקצה ונעבד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו? בקדשים קלים ואליבא דר' יוסי הגלילי דאמר: קדשים קלים ממון בעלים הוא...". יוצא איפוא מדיון הגמ', שנחלקו ר' יוסי הגלילי ורבנן האם ניתן לאסור קדשים קלים. שורש המחלוקת האם קדשים קלים מוגדרים כממונו אם לאו. הרמב"ם בפרק ד' הלכות איסורי מזבח ה"ה פסק: "... אבל המוקצה אם היא שלו והוקצה קודם שיקדיש - נפסל. הקצה של חבירו או שהקצה שלו אחר שהקדישו - הרי זה מותר", מהרמב"ם נראה בפשטות שפסק כרבנן נגד ר' יוסי הגלילי.

- ו. הגמ' בכבא בתרא דף קכ"ג ע"ב מביאה ברייתא: "הבכור נוטל פי שנים ... ובמוקדשין", ומבארת הגמ' שם שדין הברייתא נאמר רק אליבא דר' יוסי הגלילי.
- ז. דיני גניבת קדשים קלים - בגמ' בכבא קמא דף ע"ו ע"א למדנו: "וכן הגונב את הקדש מבית הבעלים - פטור, מ"ט? 'וגונב מבית האישה' - ולא מבית הקדש". בגמ' לא מצינו, שהדרשה נדרשה גם בקדשים קלים רק אליבא דרבנן, ברם כמה אחרונים העלו, שהדבר נעוץ במחלוקת התנאים האם קדשים קלים ממון גבוה או ממון הדיוט, ואם כן, הרמב"ם שפסק בריש פ"ב בהלכות גניבה שאין כפל גם בקדשים קלים פסק כרבנן.].

שיטת הרמב"ם.

ברמב"ם מצינו, לכאורה, חוסר עקביות, מפני שלא בכל התחומים פסק בצורה זהה. בשבועת הפקדון, במכירת קדשים קלים, בדין מוקצה, ואולי בדיני גניבת קדשים קלים הרמב"ם, לכאורה, פסק כרבנן.

בנזקי ממון ובקידושי אישה, לכאורה, הרמב"ם פסק כר' יוסי הגלילי.

תאורתית יכולות להיות שתי דרכים לביאור דעת הרמב"ם:

האחת - הרמב"ם הכריעה כרבנן, נצטרך לבאר את הרמב"ם בהלכות נזקי ממון ובקידושי אישה.

הדרך השניה - הרמב"ם הכריעה כר' יוסי הגלילי, ונצטרך לבאר את הרמב"ם בדין מכירת קדשים קלים, שבועת הפקדון, מוקצה וגניבת קדשים קלים.

נראה שהדרך הראשונה היא המסתברת יותר משתי סיבות. האחת - מקור שיטת ר' יוסי הגלילי בשבועת הפקדון, ובזה לא הכריע הרמב"ם כמותו. הסיבה השניה - קיימים יותר תחומים בהם הרמב"ם הכריע כרבנן, ועדיף להתמודד עם מספר מועט של הלכות נגד פשטות הסוגיות מלהתמודד עם מספר רב של פסקים נגד פשטות הסוגיות.

קצוה"ח בסימן ת"ז ס"ק ב' נקט בדרך השניה, וחיידש, שלדעת ר' יוסי הגלילי אפשר למכור רק את הבשר ולא את הכפרה. הרמב"ם בהלכות מעילה, שפסק כפשט הברייתא התיחס רק ביחס לכפרה, עיין שם. ברם, דבריו דחוקים בפשט הרמב"ם והסוגיות, כמו"כ קצוה"ח לא התמודד עם כל שאר התחומים בהם משמע, שהרמב"ם פסק כרבנן.

ה"אור שמח" (פ"ב הלכות גניבה), החזו"א (סימן ג' ס"ק ט"ו) והנצי"ב ב"העמק שאלה" (פרשת אמור שאילתא קי"א) נקטו בדרך הראשונה, ובארו את הרמב"ם ביחס לדין נזקי ממונו. החזו"א באר שסוף כל סוף יש זכות לבעל הקרבן ולכן חייב גם לרבנן.

נראה, שישנו דמיון בין דין ממון גבוה בקדשים קלים לדין ממון גבוה במעשר שני. במעשר שני הוכחנו שישנה זיקה ממונית לבעלים, ולכן לדעת הרמב"ם אפשר לצאת

בתחומים בהם יש צורך ב"לכם", כמו"כ בקדשים קלים, דין ממון גבוה מצמצם את תחומי השימוש ואת יכולת העברת הבעלות, ברם עדיין ישנה זיקה של זכות ממונית המחייבת בדיני נזקי ממונו, גם לדעת רבנן הסוברים קדשים קלים ממון גבוה. נראה לי להוסיף, שלדעת הרמב"ם אפשר לקדש אישה בכשר הבעלים בקדשים קלים, אע"פ שאי אפשר לקדש במעשר שני. אם נדייק בהלכה שהבאנו לעיל בפרק ה' מהלכות אישות ה"ד: "קדשה במעשר שני בין בשוגג בין במזיד - אינה מקודשת, לפי שאין לו לעשות בו שאר חפציו עד שיתחלל, שנאמר במעשר: 'לה' הוא'", הרמב"ם נימק נימוק מיוחד מדוע אי אפשר לקדש במעשר שני, אולם מעיקר הדין היה ניתן לקדש.

אח"כ מצאתי, שדברינו בדבר ההשוואה בין רמת הבעלות של מעשר שני לרמת הבעלות של קדשים קלים מצויה בהסבר ה"אור שמח" לשיטת הרמב"ם בדין קדשים קלים, וז"ל ה"אור שמח": "... והנראה לדעתי דנתבונן דפליגי למ"ד מעשר ממון גבוה בירושלים, ואינו יכול ליתנו במתנה ולא למוכרו כדאמר בהאי מקדש (דף נ"ד), ופסק כן רבינו פרק ג' הלכות מעשר שני הלכה י"ז, ולא לקדש בו האשה, ואפ"ה במצה ואתרוג דבעינן 'לכם' וכיו"ב סבר כיון דיש לו היתר אכילה שפיר מקרי 'לכם', וטעמא דאיהו בעלים והנאתה שלו, רק דין ממון אין לו, לכן בדבר שהוא מצי להיות רק הוא ענין תנאי שיהא שלו, ע"ז אמרינן כיון דהנאת אכילתה שלו מקרי 'לכם' ו'עריסותיכם', כן דוגמתו סברת רבינו גבי קדשים קלים דאע"ג דלית ליה דין ממון ביה שאינו יכול למוכרו וליתנו במתנה ולקדש בו אשה, מ"מ בדבר דהא דבעינן שיהא שלו הוא רק ענין תנאי פרטי, מקרי בעלים לזה כיון דאכילתה שלו מצד שהוא בעלים ואין אחר רשאי לאוכלו..."

ב. זמן היוצרות מעשר שני ביחס לזמן והוצרות אמורין בקדשים קלים.

קדשים קלים יסודם הוא אכילת בשר בקדושה דרך המזבח, ובדומה לכך מעשר שני עקרו אכילה בקדושה בירושלים. ניתן להראות שישנה הקבלה בין מעשר שני לקדשים קלים בזמן היוצרות הקדושה.

דיני מעילה בקדשים קלים.

שנינו במשנה בסוף פרק ראשון במעילה:

"... קדשי קדשים לפני זריקת דמים - מועלין באימוריהן ובבשר. לאחר זריקת דמים - מועלין באמוריהן, ואין מועלין בבשר... קדשים קלים לפני זריקת דמים - אין מועלין לא באמורין ולא בבשר. לאחר זריקת דמים - מועלין באמורין ואין מועלין בבשר..."

דין מעילה יסודו פגיעה בקדשי ה'. קדשים קלים אינם מוגדרים כקדשי ה', אלא בשלב העילה למזבח החלקים העולים למזבח הם האמורים, ולכן דין מעילה מצוי רק באמורים. מעמד האמורים לפני זריקת הדם כמעמד כל הבהמה, ולכן לא שייך דין מעילה. זמן היוצרות דין האמורים הוא מרגע זריקת הדם, שהיא סיום עבודות הדם, שהם עיקרו של הקרבן. גם לדעת רבנן, שקדשים קלים ממון גבוה, אין דין קדשי ה' אלא לאמורים לאחר זריקת הדם, שהרי לא מצינו שדין המשנה במעילה תלוי במחלוקת ר' יוסי הגלילי ורבנן.

בשר קדשים קלים ואמוריו שיצאו לפני זריקת דמים (וכאור שיטת הרמב"ם).
 בסוגיה בזבחים דף פ"ט ע"ב נחלקו ר' יוחנן ור"ל בדין בשר קדשים קלים, שיצאו לפני
 זריקת דמים, וז"ל הגמ':

"... נימא מסייע ליה: בשר קדשים קלים שיצא לפני זריקת דמים ר' יוחנן אמר: כשר,
 ור"ל אמר: פסול. ר' יוחנן אמר כשר הואיל וסופו לצאת. ר"ל אמר פסול עדיין לא
 הגיע זמנו לצאת. ע"כ לא פליגי אלא בבשר, אבל באימורין - לא! הוא הדין
 דבאימורין נמי פליגי, והא דקא מיפילגי בבשר להודיעך כחו של ר"ל, דאפילו בשר
 דסופה לצאת אמר עדיין לא הגיע זמנו לצאת..."

בפשטות קיימים שני שלבים בגמ': השלב הראשון מבאר שטעמו של ר' יוחנן: "הואיל
 וסופו לצאת", ולפי טעם זה באמורין מודה ר' יוחנן לר"ל. שלב שני בגמ' מרחיב את דינו
 של ר' יוחנן גם לאימורין, ובפשטות נדחה הטעם של ר' יוחנן: "הואיל וסופו לצאת", שהרי
 האימורין אין סופם לצאת אלא לעלות על גבי המזבח, אולם לא ברור בגמ' אם כן מה הוא
 טעמו של ר' יוחנן.

הרמב"ם בפ"א הלכות פסולי המוקדשין הלכה ל"ב הביא את טעמו של ר' יוחנן: "הואיל
 וסופו לצאת", ובכל זאת בהלכה ל"ג פסק את דינו של ר' יוחנן גם ביחס לאימורין, וז"ל
 הרמב"ם: "בשר קדשים קלים שיצא חוץ לעזרה קודם זריקת דמים אע"פ שנזרק הדם והבשר
 בחוץ - הזבח כשר, מפני שסוף הבשר לצאת, והזריקה מועלת ליוצא לשרפו אבל לא
 לאוכלו. וכן אמורי קדשים קלים, שיצאו לפני זריקת דמים ונזרק הדם והם בחוץ - לא נפסל
 הזבח..." אם כן צ"ע בשיטת הרמב"ם.

נלענ"ד לאור דרכנו בהבנת קדשים קלים, שגם אם נאמר שקדשים קלים ממון גבוה,
 אפשר להגדיר שהכל בשר ורק הזריקה מכילה דין אימורין על חלק האימורין. יוצא איפוא,
 שלפני זריקת הדם גם לאימורין יש דין בשר, ושייכת ביחס אליהם סברת ר' יוחנן: "הואיל
 וסופם לצאת", ולכן אע"פ שהרמב"ם פסק את הטעם של ר' יוחנן, בכל זאת פסק שהוא הדין
 גם ביחס לאימורין שיצאו לפני זריקת דמים.

מונית שלמים שהזיקו בכבא קמא.

בגמ' בכבא קמא דף י"ג ע"א דנה הגמ' בדין שלמים שהזיקו, וז"ל הגמ':

"שלמים שהזיקו - גובה מבשרן ואינו גובה מאימוריהן. פשיטא, אימורין לגבוה סלקי?
 לא צריכא לגובה מבשרן כנגד אימורים..."

ישנן שתי נקודות שלא ברורות בגמ':

- א. האם דין הגמ' נאמר אליבא דר' יוסי הגלילי, אבל אליבא דרבנן, שאמרו קדשים
 קלים ממון גבוה ברור שפטור לגמרי, או אולי גם אליבא דרבנן.
- ב. מה הדין בבהמת קדשים קלים מועדת שהזיקה.

ביחס לשאלה הראשונה נחלקו הראשונים. הר"ח, תוספות הארוכות, הראב"ד ותשובת רב

האי גאון המובאת בשטמ"ק סוברים, שהגמ' נאמרה רק אליבא דר' יוסי הגלילי, ואילו אליבא דרבנן פטור לגמרי. ואילו הרמב"ם סובר שגם אליבא דרבנן חייב. לעיל הוכחנו שהרמב"ם פסק כרבנן, שקדשים קלים ממון גבוה, ובכל זאת בפרק ח' הלכות נזקי ממון ה"ב כתב: "שלמים שהזיקו – גובה מבשרם ואינו גובה מן הבשר כנגד האימורין, שהאימורין של קדשים קלים מועלים בהם". יוצא שאע"פ שקדשים קלים ממון גבוה, בכל זאת ישנה אחריות על הבעלים לשלם. לפי דרכנו לעיל, שממון גבוה איננו שולל את השייכות לבעלים אלא רק את דין הממון, הרמב"ם מובן ושיטתו עקבית הן בדין "לכם" והן בדין נזקי ממון.

ביחס לשאלה השניה מה דין בהמת קדשים קלים מועדת, מצינו מחלוקת בין המאירי ובין המהרש"ל. המאירי כתב: "שור שלמים שהזיק, אם מועד הוא – משלם נזק שלם מנכסיו". שיטת המאירי מובנת היטב לאור דרכינו לעיל, שהרי בזמן שהבהמה הזיקה עדיין לא נזרק הדם וממילא גם לאימורין ישנו דין בשר. נראה לי שגם הרמב"ם כך סובר, והראיה היא, שהרמב"ם נימק בשור תם: "שהאמורים של קדשים קלים מועלין בהם", אע"פ שהנגיחה היתה מתיים שעדיין לא נזרק הדם, נימוק הרמב"ם מתייחס רק לשור תם המשתלם מגופו⁶, תשלום מגופו מתייחס לאחר השחיטה והיתר הבהמה, אבל בשור מועד ישלם נזק שלם. בניגוד לזה המהרש"ל (יש"ש סימן ל"ד) כתב: "אי הוא מועד גובה נזקו מן העליה, אבל כנגד האימורין לעולם מפסיד דהא יש בהן דין מעילה". דברי המהרש"ל עומדים בניגוד לדרכנו, מפני שלדידו דין אימורין קיים גם לפני זריקת הדם, אולם ברור שגם המהרש"ל יודה ביחס לדין מעילה.

זמן היוצרות מעשר שני.

הרמב"ם בפ"ג הלכות מעשר שני הי"ז פסק, שניתן לתת טבל בשנת מעשר שני במתנה, אע"פ שמעשר שני אינו נקנה במתנה, מפני שהוא ממון גבוה. מקור הדין בגמ' בקידושין בדף נ"ד ע"ב, ושם מבארים שניתן לתת את הטבל מפני שמתנות שלא הורמו כמי שלא הורמו דמיון, לאור זה מקשה המהר"י קורקוס על אתר על פסקו של הרמב"ם ומחדש חידוש גדול, וז"ל: "ויש להקשות בזה שהרי רבינו פסק פ"ו הלכות מעשרות (הכ"א), גם פ"ט מהלכות בכורים (הי"ד), גם פ"ה הלכות אישות ה"ו, גם פ"ב מהלכות אלו ה"י ודוכתיי טובא, דמתנות שלא הורמו כמו שהורמו הם, ואם כן איך כתב רבינו (בין) שאם נתן לו הטבל שנקנה, גם פ"ה (ה"א) כתב [בין] (שאם) נתן לו במתנה בטבל מוסיף חומש, שהרי לא העמידו אותה משנה אלא במה שאמרו דקסבר מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו, וא"כ קשיא הלכתא אהלכתא? וי"ל דקסבר רבינו דדוקא להא מילתא הוא דאמרי לאו כמי שהורמו דמיון, דעד כאן לא פליגי ר"מ וסבר ממון גבוה הוא אלא כשהורם המעשר שני בפועל ונקרא עליו שם מעשר, דהא מדכתיב 'לה' הוא' יליף לה, וקרא אחר שהורם ונקרא מעשר משמע, וכיון דהויא סתם משנה אית לן לפרושי הכי דלא

6. עיין בהערה 118 באוצר מפרשי התלמוד, שמביא את המלכושי יו"ט ועוד אחרונים הסוברים ברמב"ם, שהאמורין מוגדרים כממון גבוה גם מחיים, ברם לענ"ד אין לזה הכרח.

תיפוק מהלכתא דבכי הא שנתן טבל מודה דלא הוי ממון גבוה כדפרי', אבל בעלמא כמי שהורמו דמיין ס"ל".

יוצא מדברי המהר"י קורקוס, ששונה מעשר שני מתרומה⁷. התרומה נוצרה עם הטבל וההפרשה מפרידה את התרומה מן החולין. בניגוד לזה, מעשר שני נוצר רק בקריאת שם. טבל למעשר שני פירושו שעדיין לא הפרישו מעשר שני, ואילו טבל לתרומה פירושו חולין ותרומה מעורבים זה בזה. לאור דרכנו אפשר להשוות את מעשר שני לאמורי קדשים קלים, כמו שאמורי קדשים קלים נוצרים רק על ידי זריקת הדם, כנ"ל כך קדושת מעשר שני מקבל חלות רק על ידי קריאת השם ולא בשלב הטבל.

4. ההקבלות שישנן בין תרומה לבין קודשי קדשים.

א. זמן היתר הבשר בקדשים קלים ביחס לזמן היתר אכילת תרומה לכהנים. בקדשי קדשים הבשר מותר לכהנים רק אחרי זריקת הדם. אנסה להראות, שגם בתרומה ישנה הקבלה להיתר בשר בקדשי קדשים.

יסוד דין איסור אכילת טבל. מחלוקת בבלי ירושלמי בדין טבול למעשר עני. באופן פשוט ידוע שהאוכל טבל חייב מיתה (בידי שמים). נחלקו הבבלי והירושלמי האם חיוב המיתה הוא רק בטבול לתרומה או גם בטבול למעשר עני (מחלוקת בדעת רב), וז"ל הירושלמי בדמאי פ"ד הל"ג:

"ר' בא בר הונא בשם רב: האוכל פרותיו טבולין למעשר עני (ג"א: שני) - חייב מיתה."

בניגוד לדעת הבבלי במכות ט"ז ע"ב:

"אמר רב: אכל טבל של מעשר עני - לוקה" (ככל שאר לאוין שבתוכה).

פסק הרמב"ם והשגת הראב"ד:

הרמב"ם בהל' מאכלות אסורות פ"י הל' יט"כ עוסק בדין טבל, וז"ל: "והאוכל כזית מן הטבל, קודם שיפריש ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר-חייב מיתה בידי שמים, שנאמר: וכו' ... אבל האוכל מדבר שנטלה ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר, ועדין לא הפריש ממנו מעשרות, ואפילו לא נשאר בו אלא מעשר עני-ה"ז לוקה משום אוכל טבל ואין בו מיתה, שאין עוון מיתה אלא בתרומה גדולה ותרומת מעשר" (פסק כבבלי הנ"ל).

7. לא השוותי מעשר שני למעשר ראשון ולמעשר עני, מפני שהם מותרים לזרים ואינם בגדי קודש ולכן כל גידרם שונה, ואכמ"ל.

הראב"ד שם משיג בצורה מיוחדת ובלתי אופינית לו: "אמר אברהם: סברא היא זו, והיא יפה בעיני משום דכתיב בהנך קראי 'קדש'".

ה"כסף משנה" מקשה על הראב"ד שם שהרי גם במעשר שני כתיב 'קדש'! לאור דרכנו נראה לחלק בין קדש של תרומה, המקביל לקדשי קודשים, לבין קדש של מעשר שני, המקביל לקדשים קלים הנאכלים לבעלים בירושלים. ורמז לדבר מצינו בדברי ר"ט הנ"ל בתחילת השיעור.

באופן פשוט הראב"ד והרמב"ם לא נחלקו, אך כפי שיבואר בהמשך יתכן שטעמו של הראב"ד אינו זהה לטעמו של הרמב"ם.

מחלוקת רש"י תוספות (יבמות פ"ו ע"א):

רש"י בד"ה "מה תרומה טובלת" מסביר את חיוב המיתה באכילת טבל מכיון שתרומה – מיתה כתובה בה.

על זה מקשה התוס' שם (בד"ה "מה תרומה טובלת") שתי קושיות:

א. מעשר ראשון נמי כתיבא ביה תרומת מעשר! (ומדוע לא נתחייב מיתה על אכילת מעשר ראשון).

ב. מדוע א"כ אכילת טבל אסורה לכהנים, הרי תרומה מותרת לכהנים?

מכח קושיות אלו מביא תוס' לימוד מפסוק (ולא מסברה כרש"י) לדין המיתה, ע"ש.

ר' יוסף אנגל ב"אתון דאורייתא" (כלל ב') מסביר את יסוד שיטת רש"י, למרות קושיות התוס', על פי יסוד איסור טבל. ניתן לראות את יסוד איסור אכילת טבל בשתי צורות עקרוניות:

א. טבל הוא כרי שעדיין לא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות.

ב. רואים את הכרי כאילו מעורבים בו תרומות ומעשרות עוד לפני ההפרשה.

שיטת רש"י היא כאפשרות השניה, ומחמת התרומה שבתוך הטבל אסורה אכילתו כי מיתה כתיבא ביה, ואמנם היה מקום להתיר (כמו שהקשו התוס') טבל לכהנים לפי"ז, אך לא כך, שכן בשלב זה שלפני הפרשת התרומה היא אסורה אפילו לכהנים, שכן הטבל כולו מוגדר כממון גבוה, והקב"ה הוא הנותן את התרומה לכהנים לאחר הפרשתם (במהות הדברים יוסבר אולי, שרואים את כל הטבל כקדוש בקדושת התרומה וכממון גבוה, אך עם הפרשת התרומה ע"י ישראל קדושה זו מצטמצמת באותו חלק המופרש המותר לכהנים בלבד).
[ניתן אולי לתלות זאת בפסוקי התורה בכמדבר י"ח: "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי" – הקב"ה כנותן התרומה לכהנים, אך תליה זו צ"ע שכן ישנו כטוי דומה באותו פרק הנזכר גם ביחס למעשר ראשון].

ר' יוסף אנגל מדייק את שיטתו מל' הרמב"ם בהל' תרומות פי"ב הי"ט: "וכן אסור להן שיחטפו תרומות ומעשרות, ואפ' לשאול חלקן בפיהן אסור, אלא נוטלין בכבוד, שעל שולחן המקום הם אוכלין, ועל שולחנו הם שותים, ומתנות אלו לה' הם; והוא זיכה להן, שנאמר: 'ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי'".

הסבר שיטת הרמב"ם לאור האמור לעיל.

הרמב"ם שנקט סברה לכך שאין חיוב מיתה בטבול למעשרות, "שאינ עוון מיתה אלא בתרומה גדולה ותרומת מעשר", ניתן לבארו כדעת רש"י ועפ"י הסבר ה"אתון דאורייתא", כלומר, דווקא בטבול לתרומה רואים את הטבול כאילו תרומה מעורבת בו וכממון גבוה, אך

לאחר הפרשתה הכרי שנשאר וחייב במעשרות הינו אסור באכילה אך ורק מדין לאו, ואין רואים את המעשר כמעורב בו. והרמב"ם לשיטתו בהל' תרומות, וכנ"ל.
לאור דרכנו לעיל, כמו שבקדשי קדשים הכהנים זוכים בבשר רק אחרי זריקת הדם, כך בתרומה הכהנים זוכים באכילתה רק לאחר הפרשה, וגם כהן שאוכל טבל חייב מיתה, אע"פ שיסוד איסור אכילת טבל מושתת על חולין ותרומה המעורבים זה בזה⁸.

ב. זמן היוצרות בשר בקדשי קדשים.

דיני מעילה בקדשי קדשים.

שנינו במשנה בסוף פרק ראשון במעילה:

"... קדשי קדשים לפני זריקת דמים – מועלין באימוריהן ובבשר, לאחר זריקת דמים – מועלין באימוריהן ואין מועלין בבשר... קדשים קלים לפני זריקת דמים – אין מועלין לא באימורין ולא בבשר, לאחר זריקת דמים מועלין באימורין ואין מועלין בבשר..."

קדשי קדשים מוגדרים כקדשי ה' מרגע ההקדשה, והבשר מקבל דין בשר המותר לכהנים רק ברגע זריקת הדם.

דין יציאת בשר פרים ושעירים הנשרפים לפני זריקת דמים (באור שיטת הרמב"ם).
הגמ' בובחים דף ק"ד ע"ב דנה בדין בשר פרים ושעירים הנשרפים שיצאו קודם זמנם, וז"ל הגמ':

"בעי ר"א: יציאה מהו שתועיל בפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים? מאי קמיבעיא ליה? א"ר ירמיה בר אבא: אליבא דמ"ד עדיין לא הגיע זמנו לצאת, מי אמרינן ה"מ בשר דאין סופו לצאת חובה, אבל הני דסופן לצאת חובה – לא, או דלמא ה"נ לא הגיע זמנו לצאת..."

בפשט הסוגיה אליבא דר' יוחנן פשיטא ששייכת הסברה "הואיל וסופו לצאת", מק"ו מבשר קדשים קלים.

הרמב"ם בפ"ט הלכות פסולי המוקדשין ה"ג פסק: "פרים ושעירים הנשרפים יש בהם ספק אם הלינה והיציאה קודם שיגיע זמנם לצאת פוסלת בשרם כאמוריהן או אינה פוסלת בשרן, לפיכך פוסלין אותן להחמיר וישרפו בעזרה..." המהר"י קורקוס הקשה שהרי

8. בעצם, ניתן לתלות כך את מחלוקת הבבלי – ירושלמי: הירושלמי, שנחלק על הבבלי וסבר שיטתו חייב מיתה בטבול למעשר, הבין שאותו יסוד בו הסברנו את האסור בטבול לתרומה, כך גם ניתן להסבירו בטבול למעשרות, מה שא"כ לפי הבבלי שזה דוקא בטבול לתרומה, כי מיתה כתיבא ביה כלשון רש"י והרמב"ם בהלכות.

הרמב"ם פסק כר' יוחנן, ואם כן לא ברור מדוע הרמב"ם מסתפק. המהר"י, הל"מ, "מרכבת המשנה", "אבן האזל" ועוד אחרונים התחבטו בשיטת הרמב"ם והעלו מספר פתרונות. נלענ"ד לאור כל האמור לעיל, בקדשי קדשים קודם זריקת הדם הבשר עדיין מוגדר כקדשי ה', ולכן מועלין גם בבשר. ספקו של הרמב"ם הוא האם פוסלין "בשרם כאימוריהן", כלומר אם נאמר שבקדשי קדשים הבשר מקבל דין בשר רק לאחר זריקת הדם אם כן הסברה שחייבים להוציא את הבשר אינה משמעותית, שהרי בקדשי קדשים לבשר קודם זריקת הדם יש דין אימורין, ורק הזריקה מכילה עליו דין בשר, אולם הרמב"ם הסתפק האם בשר פרים ושעירים הנשרפים שדינם להשרף בחוץ דינו כאמורין, ואולי דין שרפה בחוץ מגדירה את הבשר ונותנת לו דין עצמאי, וממילא שייכת לגביו הסברה שחובה להוציא את הבשר.

לדרכנו יוצא, שלדעת הרמב"ם בקדשים קלים קודם זריקת הדם גם לאמורין יש דין בשר, בניגוד לקדשי קדשים שקודם זריקת הדם גם לבשר יש דין אימורין.